

УДК 332.135:620.9

Білик О.С., к.е.н., ас. кафедри екології

Луцький національний технічний університет

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ РЕГІОНУ НА ОСНОВІ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ

Стаття присвячена дослідженню понять «стратегічне управління розвитком відновлювальної енергетики регіону», «енергозберігаючий кластер», «кластерний підхід» в управлінні. Визначені можливості і загрози створення енергозберігаючих кластерів, їх сильні і слабкі сторони. Розроблена модель стратегічного управління розвитком відновлювальної енергетики в рамках кластерного підходу.

Ключові слова: стратегічне управління, розвиток, енергозберігаючий кластер, розвиток відновлювальної енергетики, кластерний підхід.

Билык О.С.

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЕМ ВОЗОБНОВЛЯЕМОЙ ЭНЕРГЕТИКИ РЕГИОНА НА ОСНОВЕ КЛАСТЕРНОГО ПОДХОДА

Статья посвящена исследованию понятий «стратегическое управление развитием возобновляемой энергетики региона», «энергосберегающий кластер», «кластерный подход» в управлении. Определены возможности и угрозы создания энергосберегающих кластеров, их сильные и слабые стороны. Разработана модель стратегического управления развитием возобновляемой энергетики региона в рамках кластерного подхода.

Ключевые слова: стратегическое управление, развитие, энергосберегающий кластер, развитие возобновляемой энергетики, кластерный подход.

Вілюк О.

STRATEGIC MANAGEMENT OF DEVELOPMENT OF RENEWABLE ENERGY REGION BASED ON CLUSTER APPROACH

The article investigates the concepts of «strategic management» of development of renewable energy region, «energy-saving cluster», «cluster approach» to management. The authors identify opportunities and threats of clusters creation, their strengths and weaknesses. The model of strategic management of development of renewable energy within the cluster approach is developed.

Keywords: strategic management, development, energy-saving cluster, renewable energy, cluster approach.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У сучасних умовах стратегічне управління є необхідною складовою діяльності всіх підприємств незалежно від сфери чи виду їх діяльності. Стратегічне управління енергетичної індустрії базується на загальних концепціях і положеннях, які мають місце в інших галузях економіки, і в той же час, відрізняється низкою особливостей у реалізації окремих стратегій, які обумовлені специфікою відновлювальної енергетики в цілому. Основним стратегічним вектором вирішення проблеми енергозабезпечення та енергозбереження є орієнтація на ефективне стратегічне управління діяльністю з урахуванням змін, що відбуваються на ринку енергетичних послуг та в соціально-економічному середовищі в цілому. Саме система стратегічного управління розвитком відновлювальної енергетики в регіоні дає змогу усім гравцям енергетичного ринку поєднати загальну стратегію розвитку з наявністю реальних та потенційних можливостей для її реалізації, враховуючи загрози, які можуть виникнути.

Тому необхідним є забезпечення цілеспрямованого розвитку нових організаційних форм у відновлювальній енергетиці, діяльність яких була б орієнтована на максимізацію консолідованого результату, та розробка моделі стратегічного управління розвитком відновлювальної енергетики регіону. Інноваційний шлях виробництва електроенергії з відновлюваних джерел – це кластеризація, яка забезпечить розвиток горизонтальної інтеграції з формуванням сітєвих структур. Це дасть змогу поліпшити умови для впровадження різних організаційних форм господарювання та їх кооперації, забезпечуючи сталий розвиток на принципах економічної самодостатності. Особливої актуальності питання кластеризації відновлювальної енергетики набуває у кризовий період, оскільки наявність таких структур спонукає до активізації діяльності підприємств-учасників кластера, раціонального використання природо-ресурсного, матеріально-технічного, фінансового та кадрового потенціалу регіону.

Україна, відповідно до взятих перед Європейським Союзом зобов'язань, зобов'язана досягти і підтримувати належний рівень конкурентоспроможності та інноваційності національної економіки. Тому актуальним є наукове обґрунтування і практичне вирішення проблеми регіонального розвитку відновлювальної енергетики на інноваційній основі, що передбачає використання механізмів інтеграції, в основу якої покладено кластеризацію.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Механізми організації діяльності по освоєнню нетрадиційних і відновлювальних джерел енергії досить детально вивчені вченими-економістами. Дослідженню процесів розвитку відновлювальної енергетики на основі кластерного підходу приділено менше уваги, адже успіх її розвитку залежить від відповідної інституціонально-інфраструктурної підтримки механізмів використання енергетичних ресурсів регіону. Кластерний підхід, як механізм ефективного розвитку підприємств і регіонів, досліджували М. Портер, А. Маршалл, П. Фішер. До українських реалій кластерний підхід в управлінні адаптовували М.Я. Дем'яненко, П.І. Гайдуцький, В.М. Геєць, М.Ф. Кропивко, С.І. Соколенко, В.Г. Федоренко та ін. У роботах цих вчених досліджуються проблеми організації та управління кластерами; визначення ефективності їх діяльності; внеску в економічний розвиток регіону і країни в цілому.

Поряд з цим проблеми, пов'язані з розробкою і реалізацією кластерного підходу стосовно інтеграційних перетворень енергетичної індустрії з метою забезпечення сталого розвитку регіону, є недостатньо вивченими. Відсутня єдина методика визначення потенційних кластерів, система критеріїв та показників розвитку енергозберігаючих кластерів, які б дозволили приймати управлінські рішення щодо їх створення, підвищення ефективності їх функціонування та удосконалити моделі стратегічного управління регіональним розвитком відновлювальної енергетики.

Цілі статті. Усе вищесказане підтверджує необхідність розробки моделі стратегічного управління регіональним розвитком відновлювальної енергетики в умовах глобалізації для підвищення ефективності діяльності, рівня конкурентоспроможності енергетичної галузі та досягнення стану енергетичної безпеки на основі кластерного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Кластерна форма розвитку відновлювальної енергетики на основі мережі стійких зв'язків між всіма учасниками ринку енергетичних послуг приводить до створення особливої форми сукупного інноваційного продукту, що концентрує різноманітні наукові, технологічні і управлінські винаходи, трансформуючи їх в інновації, комерціалізація яких забезпечує досягнення конкурентних переваг [1].

Загалом погоджуючись з наведеними висновками щодо формування кластерних структур, можна відзначити суттєвий їх вплив на конкурентоспроможність регіону. Проте варто зазначити, що на сьогоднішній день дослідники здебільшого пов'язують конкурентоспроможність з кластеризацією через економічні вигоди від кластерної взаємодії регіонів.

Ми вважаємо, що кластерний підхід здатен не лише забезпечити досягнення конкурентних переваг у економічній сфері, а й одночасно вирішувати екологічні проблеми, розв'язання яких потребує спільних зусиль органів влади, населення, підприємств та інших організацій [2].

Слід наголосити – якщо в класичному випадку інтереси учасників кластера співпадають, то практичне втілення та просування кластерної моделі альтернативної енергетики потребує глибокого відпрацювання відповідних мотиваційних механізмів з боку її учасників. Адже формування такого роду кластерів в регіонах України стримується насамперед не готовністю вкладання інвестицій потенційних учасників, на що в свою чергу впливає недосконале законодавство, низький рівень освіти та кваліфікації трудових ресурсів, застарілі технології.

У таблиці 1 нами співвіднесені потреби населення, які задовольняються енергозбереженням, за ієрархією потреб Маслоу, що дає можливість виявити особливі риси сприйняття споживачами енергозбереження: у споживачів із різною силою мотиву екологічно орієнтованої поведінки відрізняється відчуття корисності енергозбереження.

Таблиця 1

Групи потреб за ієрархічною моделлю А. Маслоу, що задовольняються енергозбереженням

Рівні потреб	Групи потреб	Основні потреби, що задовольняються енергозбереженням
Нижчі потреби	1. Фізіологічні потреби. 2. Потреби в безпеці та упевненості в майбутньому. 3. Соціальні потреби. 4. Потреби самоповаги.	1. Енергозабезпечення. 2. Енергетична та техногенна безпека. 3. Надійність та ефективність енергопостачання; збереження ресурсів для майбутніх поколінь; підвищення реальної платоспроможності домашніх господарств та оптимізація і стабілізація тарифів на енергоресурси.
Вищі потреби	5. Потреби самоактуалізації (самовираження)	4. Якість енергозабезпечення. 5. Енергетична незалежність.

* Сформовано автором.

Отже, мотивація формування енергозберігаючих кластерів забезпечує виникнення в учасників кластерних об'єднань спонукань до досягнення необхідних цілей.

На нашу думку, грамотне формування енергозберігаючого кластеру дозволить розв'язати протиріччя між економічним зростанням і збереженням якості довкілля, тим самим забезпечивши регіону стійкі конкурентні переваги, його населенню – сприятливі умови проживання, учасникам кластерного утворення – економічні вигоди від участі у кластерних структурах.

Як ми вже говорили, застосування та комплексне впровадження перетворень, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності регіонів України, може здійснюватись на базі створення енергозберігаючих кластерів, діяльність яких зорієнтована на розвиток відновлюваної енергетики у регіонах України, основними передумовами формування та функціонування яких в Україні є енергетична залежність країни, висока енергоємність регіонів та гостра потреба у значному покращенні їх екологічного стану.

Перспективи та проблеми кластерної моделі розвитку відновлювальної енергетики наведені у таблиці 2.

Результати SWOT-аналізу дозволяють стверджувати, що зовнішнє оточення регіональних кластерів надає можливості для їх розвитку, які сприятимуть усуненню загроз; а сильні сторони учасників енергозберігаючого кластеру дозволять подолати їх слабкості та сприяти розвитку відновлювальної енергетики регіону.

Таблиця 2

SWOT-аналіз кластерної моделі розвитку відновлювальної енергетики

Сильні сторони (переваги)	Слабкі сторони (недоліки)
<ul style="list-style-type: none"> – покращення обміну інформацією та посилення співпраці учасників кластера, які забезпечують різноманітну підтримку, проводять відповідні дослідження та навчання; – впровадження комплексного підходу до енергозбереження; – скорочення втрат енергоресурсів; – розширення обсягів реалізації послуг учасників кластера; – стабілізація господарської діяльності учасників. 	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність ринкових умов при необхідних значних обсягах капітальних інвестицій в галузь енергетики та в інші суміжні галузі внаслідок суттєвої зношеності основних фондів і застарілості використовуваних технологій. – адміністративні бар'єри на шляху підготовки і реалізації проекту по введенню об'єкта відновлюваної енергетики в експлуатацію – не стабільна нормативно-правова база
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> – залучення додаткових фінансових ресурсів для розвитку сектору відновлювальної енергетики регіону – підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості регіону; – впровадження інноваційних технологій використання відновлюваних джерел енергії 	<ul style="list-style-type: none"> – криміналізація та корумпованість енергетичної сфери; – спотворення ринкових механізмів в енергетичному секторі; – недостатній рівень диверсифікації джерел постачання енергоносіїв та технологій; – не сприятлива політична ситуація – відсутність стимулу для населення до переходу на альтернативні джерела енергії; – висока вартість кредитних коштів в Україні

Разом з тим регіональний розвиток відновлювальної енергетики залежить від ефективного управління та стратегічного бачення перспектив суб'єктів ринку.

Головна мета стратегічного управління – забезпечити стійкий розвиток відновлювальної енергетики в умовах змін зовнішнього середовища.

Під стратегічним управлінням розуміємо такий вид управлінської діяльності, основою якого є людський потенціал, що встановлює цілі розвитку; порівнює їх з наявними ресурсними можливостями та споживацьким попитом на енергетичні продукти; регулює зміни в галузі при зміні умов зовнішнього оточення; створює конкурентні переваги та досягає довгострокової мети за рахунок розробки та реалізації системи стратегій.

У загальному вигляді стратегічне управління РВЕР включає в себе оцінку рівня РВЕР, розробку стратегії РВЕР, формулювання головної мети стратегії РВЕР, її цілепокладання, оцінку стратегічних альтернатив, реалізацію стратегії РВЕР, оцінку необхідності її коригування, контроль реалізації стратегії РВЕР.

Висновки. Таким чином, організація стратегічного управління розвитком відновлювальної енергетики регіону передбачає, на наш погляд, розробку державної стратегії сталого розвитку відновлювальної енергетики, основні положення якої повинні трансформуватися і поглиблюватися на нижчих рівнях вертикалі управління енергетичною індустрією.

Список використаних джерел:

1. Комліченко О.О. Ротань Н.В. Стратегічне управління регіональним розвитком туризму на основі кластерного підходу/ О.О. Комліченко, Н.В. Ротань // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки / Херсон - 2014.- Вип. 6 Част. 3 . С.110-112.
2. Білик О.С. Еколого-економічні засади підвищення конкурентоспроможності регіону : монографія / З.В. Герасимчук, О.С. Білик. – Луцьк: Вежа-Друк, 2014. – 284 с.
3. Інноваційне використання місцевих енергетичних ресурсів: посібник / Уклад.: О. Гвоздевич, М. Подольський, Л. Кульчицька- Жигайло. – Львів : «Тріада Плюс», 2016. – 32 с.